

CANADEZEN IN FRIESLAND

EDWIN MEINSMA

Canadezen in Friesland

*De week van de bevrijding
12-18 april 1945*

Noordboek

INHOUD

VOORWOORD	7
INLEIDING	11
KAARTEN ROUTES CANADESE EENHEDEN	16
1 Het ontstaan van het verzet in Friesland	19
2 Fusie op bevel	25
3 De organisatie van de wapendroppings	31
4 Hoe de BS in Friesland zich voorbereidde op de bevrijdingsstrijd	37
5 De Duitse militaire aanwezigheid in Friesland, april 1945	43
6 De 3rd Canadian Infantry Division en de Royal Canadian Dragoons naar Friesland	49
7 De Dragoons steken de Drentsche Hoofdvaart over, 11 en 12 april	57
8 De opmars van het C Squadron Royal Canadian Dragoons, 12 april	61
9 Gevechten om de Tsjongerbrug in Mildam, 12 en 13 april	69
10 Executies bij Oldeberkoop, 13 april	77
11 Acties in de Stellingwerven en in de regio Heerenveen, 13 en 14 april	85
12 Piet Oberman en de Canadese opmars naar de Waddenzee	95
13 Doorbraak naar Noordoost-Friesland, 14 april	101
14 De nacht van 13 op 14 april: Dokkumer Nieuwe Zijlen	115
15 Cavalry charge naar de Waddenzee, 14 april	121
16 Leeuwarden bevrijd, 15 april	127
17 Strijd in Noordoost-Friesland, 15 april	135
18 Landingspoging bij De Skâns-Oostmahorn, 16 april	147
19 De 3rd Canadian Infantry Division: 14 april, op naar Friesland	153
20 De opmars van de 9th Canadian Infantry Brigade naar Leeuwarden, 15 april	161

21	De 8th Canadian Infantry Brigade naar Sneek, 15 april	175
22	De 8th Canadian Infantry Brigade, opmaat tot de aanval op de Afsluitdijk, 16 april	185
23	Van Scharsterbrug naar Lemmer, 16 april	199
24	Aanval op Harlingen, 16 en 17 april	209
25	Noord-Friesland gezuiverd, 16 april	227
26	Aanval op de Kop van de Afsluitdijk, 17 april	231
27	Makkum afgegendeld, 17 april	247
28	De Kop van de Afsluitdijk in Canadese handen, 18 april	253
29	Makkum, het laatste bolwerk, 18 april	259
	EPILOOG	267
	CONCLUSIE	269
	LIJST VAN CANADESE MILITAIRES DIE GEWOND RAAKTEN OF OM HET LEVEN KWAMEN	275
	OPDAT WE HEN NIET VERGETEN	278
	BEGRIJPPENLIJST	279
	BRONNENLIJST	285
	REGISTER VAN PERSOONSNAMEN	291
	REGISTER VAN TOPOGRAFISCHE NAMEN EN NAMEN VAN BRUGGEN	295
	NOTEN	299

VOORWOORD

Op een druilerige dag in 2021 besloot ik de brieven door te lezen die mijn opa ooit van Canadese militairen had ontvangen. De inhoud ervan maakte me enorm nieuwsgierig. Tot twee jaar na afloop van de oorlog correspondeerde mijn opa met Canadezen die hij na de bevrijding had ontmoet in de omgeving van Oosterwolde. Gegrepen door de inhoud van deze brieven ging ik op zoek naar informatie over deze mensen. Wanneer en waar had mijn opa hen ontmoet en wat was hun achtergrond? Met veel moeite lukte het in enkele gevallen om deze vragen te beantwoorden.

Het lezen van de brieven en de zoektocht daarna wakkerde ook mijn nieuwsgierigheid aan naar de bevrijdingsgeschiedenis van Wergea, het dorp waar ik geboren en getogen ben. Zou Wergea bevrijd kunnen zijn door Canadezen van de eenheid waarmee mijn opa gesproken had? En zo niet, welke Canadezen waren dat dan wel? Het bleek verrassend lastig te zijn om dat te achterhalen, omdat er nauwelijks boeken geschreven zijn over de Canadese militaire inzet in Friesland. Door archiefonderzoek ontdekte ik dat het B Squadron van het 7th Reconnaissance Regiment Duke of Yorks Royal Canadian Hussars mijn geboortedorp had bevrijd. Toen ik vervolgens in contact kwam met Anthony Kellett en John Cochrane van de Royal Canadian Hussars Association in Montreal kwam mijn onderzoek in een stroomversnelling.

Het lukte om de dochters van de commandant, lieutenant Arthur Frederick Harris, te traceren. Zij konden veel vertellen over het leven van hun vader na de oorlog, maar over zijn militaire carrière wisten ze niet al te veel. De familie wist wel dat Arthur in Nederland had gevochten, maar heel veel meer ook niet. Net als veel van zijn kameraden had Arthur vooral gezwegen over wat hij in de oorlog had meegemaakt. Hij had ook nooit de behoefte gevoeld om terug te keren naar het voormalige slagveld. Voor zijn familie was het dan ook een openbaring om te horen waar Arthur precies geweest was en welke plaatsen hij had helpen bevrijden.

Tegelijkertijd hielp het uitwisselen van informatie met de dochters mij om de ontbrekende puzzelstukjes te kunnen leggen in mijn onderzoek naar de bevrijding van Wergea.¹

Een betere aanmoediging om mijn onderzoek te verbreden kon ik niet krijgen. De vraag die ik mijzelf gesteld had over Wergea gold immers ook voor andere Friese plaatsen. Het interessante was bovendien dat de antwoorden min of meer voor het grijpen lagen. Tijdens het eerdere onderzoek had ik op de website van de Library and Archives Canada een enorme verzameling gedigitaliseerde *war diaries* van tientallen Canadese eenheden gevonden. In de wetenschap dat er nog geen gedocumenteerde reconstructie bestond van de bevrijding van Friesland door Canadese eenheden besloot ik om daar verandering in te brengen.

Tijdens het onderzoek en het schrijven van dit boek heb ik geweldig veel steun en hulp gehad van verschillende mensen. Ik ben hen allemaal heel erg dankbaar, maar kan ze helaas niet allemaal bij naam noemen. De volgende mensen bedank ik in het bijzonder. Allereerst Anthony Kellett en John Cochrane. Het is niet overdreven om te stellen dat zonder hen dit boek er niet gekomen was. Door ons gezamenlijk onderzoek naar de bevrijding van Wergea werd immers mijn idee voor dit boek geboren. Bovendien was Anthony's reusachtige bibliotheek met *regimental histories* van grote waarde voor mijn onderzoek. Ik kreeg belangeloos de beschikking over informatie uit een groot deel van deze boeken. Verder bedank ik Willy Eurlings, Cecile Eurlings en Alexander Tuinhout die mijn manuscript van inhoudelijke en taalkundige adviezen hebben voorzien. Bijzonder dankbaar ben ik ook Stuart Daniel, die met zijn kaarten het complexe geheel van militaire bewegingen in Friesland overzichtelijk wist te maken. Uitgeverij Noordboek ben ik uiterst dankbaar voor haar vertrouwen in het onderzoek en de plezierige samenwerking bij de totstandkoming van deze uitgave. Als laatste, maar zeker niet in de minste plaats, bedank ik mijn lieve gezin voor de onvoorwaardelijke steun tijdens het hele proces.

Verder bedank ik in willekeurige volgorde de volgende personen voor hun rol tijdens het onderzoek en/of het schrijven van het boek: Symen A. Schoustra, Sjoerd Vriesema, Jaap Halma van het Histoarysk Wurkferbân Skarsterlân, Jim Pettit, Kathryn Clout, David Peacock, Roberta Michna, Linda Shepherd, Esther Tak van de Kanselarij der Nederlandse Orden, de familie van Arthur Frederick Harris, Kimberley Christie-Sturges, Rowland Tipper, Andrew Tipper, Klaas Rein Noppert, Marcel van Aalzum, Douglas Loader, Frank van den Munckhof, John van den

Boogaart, Martin Mansveld, Hessel de Walle, Alex Fitzgerald-Black van het Juno Beach Centre, John M. Stevens van het The Queen's Own Rifles of Canada Regimental Museum and Archive, Thomas Skelding van de Royal Canadian Dragoons Association, Randy Klein, Karl Kramell, John en Doreen Riley, Bruce Morton van North Shore New Brunswick Regiment Research, Charles Wilkins, Marre Sloots van het Fries Verzetsmuseum en natuurlijk Linde de Jong voor haar enthousiaste hulp.

INLEIDING

Het kostte de geallieerden slechts zeven dagen om een eind te maken aan de bezetting van het vasteland van de provincie Friesland. Op 12 april 1945 passeerden de eerste Canadezen bij Noordwolde de provinciegrens. Op 18 april werden bij de Afsluitdijk en Makkum de laatste Duitse verdedigers verslagen. De Friese Waddeneilanden bleven langer in handen van de bezetter. Schiermonnikoog was op 11 juni 1945 het laatste Friese Waddeneiland dat werd bevrijd.

Er zijn veel publicaties verschenen over Friesland tijdens de bezettingsjaren, maar er is heel weinig geschreven over de Canadese militaire inzet in deze provincie. Sterker nog, het Canadese militaire perspectief is onderbelicht gebleven. Vele relevante vragen over de bevrijding van Friesland zijn in de bestaande literatuur niet of slechts gedeeltelijk beantwoord. Hoe verliep de bevrijding van Friesland in militair opzicht? Waar in Friesland hebben de Canadezen moeten vechten en hoe verliepen die confrontaties? Welke eenheden waren daarbij betrokken? Hoe groot waren de verliezen? Hoe kon het dat in Friesland minder vaak en minder hard gevochten is dan in de meeste andere provincies? Welke rol had het Friese verzet bij de bevrijding?

Voor deze onderbelichting van het Canadese perspectief zijn verschillende mogelijke verklaringen. Voor boeken die geschreven zijn door Friese auteurs ligt de reden daarvoor voor de hand. Deze schrijvers, soms voormalige verzetslieden, legden de focus op het eigen perspectief: dat van de Friese bevolking en het verzet in deze provincie. Vanzelfsprekend zijn ook deze perspectieven van belang, maar inhoudelijk zijn ze niet breed genoeg om de Canadese rol te reconstrueren. Voorbeelden van deze boeken zijn: J.P. Wiersma, *Kriich tsjin frjemdfolk, Bezettingstijd in Friesland* van P. Wijbenga en *Friesland Annis Domini 1940-'45* van Y.N. Ypma. Een andere belangrijke reden is ongetwijfeld dat Canadese bronnen lange tijd moeilijk toegankelijk waren, zeker vanuit Nederland. De voortschrijdende

digitalisering heeft mogelijk gemaakt dat tal van belangrijke archieven inmiddels online beschikbaar zijn.

Wat ook opviel, is dat veel boeken over de bevrijding van Friesland sterk regionaal of lokaal georiënteerd zijn. Voorbeelden daarvan zijn: P.V.J. van Rossem, *Tietjerksteradeel 1940/1945*, W.H. De Vries, *Vijf jaar na vijftig jaar. Kroniek van de Tweede Wereldoorlog in de Stellingwerven en omgeving*, en J.P. Wiersma, *In stormgetij! Leven en verzet in Idaarderadeel tijdens de bezettingsjaren 1940-1945*. Deze auteurs beschreven de geschiedenis van een specifieke gemeente, regio of plaats in Friesland tijdens de oorlog. Hoewel in enkele gevallen de rol van de Canadezen wel degelijk zorgvuldig is belicht, geeft een regionale benadering slechts beperkt inzicht in de wijze waarop de bevrijding van de betreffende gemeente, regio of plaats in het bredere kader van de bevrijding van Friesland past. Juist door de Canadese opmars in de hele provincie te duiden, ontstaat een beeld van de samenhang tussen de verschillende Canadese acties in de provincie. Duidelijker wordt bijvoorbeeld waarom het noordelijk gelegen Dokkum veel eerder bevrijd werd dan het zuidelijke Lemmer. En waarom de bezetter uitgerekend in Scharsterbrug, een plaatsje met ogenschijnlijk geen enkele militaire betekenis, relatief hevig verzet bood.

Er is ook een beperkt aantal boeken verschenen waarin het geallieerde ofwel Canadese perspectief juist wél het vertrekpunt was van de auteurs. Voorbeelden hiervan zijn de uitstekende werken van Hen Bollen en Paul Vroemen, *Canadezen in actie. Nederland najaar '44 – voorjaar '46*, van M.H. Huizinga *Maple Leaf Up. De Canadese opmars in Noord-Nederland, april 1945*, en *De bevrijding van Nederland 1944-1945. Oorlog op de flank* van Christ Klep en Ben Schoenmaker. In deze boeken komen de Canadese acties in Friesland echter maar mondjesmaat aan bod, vermoedelijk omdat de omvang en de intensiteit van die acties niet in verhouding stonden tot die van de geallieerde operaties elders in Nederland.

Uiteraard zijn ook in Canada boeken verschenen over de bevrijding van Noordwest-Europa. Het zal geen verbazing wekken dat in die werken het Nederlandse perspectief, laat staan het Friese, niet of nauwelijks belicht wordt. In de *Official History of the Canadian Army in the Second World War Volume III The Victory Campaign. The Operations in North-West Europe 1944-1945*, geschreven door colonel C.P. Stacey, zijn slechts twee alinea's gewijd aan de bevrijding van Friesland.

Verder zijn er nog de Canadese *regimental histories*. Deze werken verschenen meestal kort na de oorlog en bevatten veel details over de gevechtshandelingen van een bepaalde eenheid. Ik heb deze bronnen veel

gebruikt, vooral voor specifieke informatie over deze eenheden. Voorbeelden hiervan zijn: Keith Landell, *Royal Canadian Dragoons 1939-1945*, John Cochrane, Anthony Kellett en Steven Linton, *Montreal's Cavalry – The History of the Royal Canadian Hussars*, en het werk van W.W. Barrett, *The history of 13 Canadian Field Regiment Royal Canadian Artillery 1940-1945*. Vrijwel alle *regimental histories* zijn bijzonder waardevolle documenten om kennis te kunnen nemen van de geschiedenis van de specifieke eenheid die daarin centraal staat, maar de focus op één regiment is tegelijkertijd ook de grootste beperking van deze werken.

Canadese publicaties waarin wel gekozen is voor een breder perspectief schenken echter niet of nauwelijks aandacht aan de laatste oorlogsweken, laat staan die in Friesland. Mogelijk heeft het ontbreken van echt grootschalige confrontaties met Duitse troepen daaraan bijgedragen. De zeven dagen in Friesland vielen in het niet bij de zware, lange en kostbare gevechten die de Canadezen op andere plekken moesten leveren. Een positieve uitzondering is *On to Victory: The Canadian Liberation of the Netherlands, March 23 – May 5, 1945. The Canadian liberation of the Netherlands* van Mark Zuehlke. Daarin is wél een apart hoofdstuk gewijd aan de hoofdlijnen van de bevrijding van Friesland.

In zowel de Nederlandse als de Canadese geschiedschrijving ontbreekt kortom een gedetailleerde studie naar de wijze waarop de Canadese opmars in Friesland verliep. Het doel van dit boek is om deze lacune in de geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog in Friesland op te vullen. Dat is relevant omdat het Canadese optreden een einde maakte aan vijf jaren van bezetting door nazi-Duitsland. Deze reeks gebeurtenissen, misschien wel de belangrijkste voor Friesland in de twintigste eeuw, hoort mijns inziens onderwerp te zijn van historische studie. Een andere reden om dit boek te schrijven is om die Canadezen die zich vrijwillig aanmeldden om in Noordwest-Europa tegen nazi-Duitsland te vechten voor het voetlicht te brengen. De gevechten in de provincie kostten tenminste dertien Canadezen het leven en zeker 45 raakten gewond. De verhalen van deze soldaten, die in Friesland hun leven waagden en in een aantal gevallen gewond raakten of om het leven kwamen, verdienen het om verteld te worden.

Bij het onderzoek voor dit boek zijn tal van archieven en boeken geraadpleegd. De kern daarvan bestaat uit de vele tientallen *war diaries* van de eenheden die in Friesland actief waren. Tegenwoordig zijn deze bijna allemaal online te raadplegen op de website van de Library and Archives Canada of op de Canadiana Héritage.² Door de vondsten uit deze

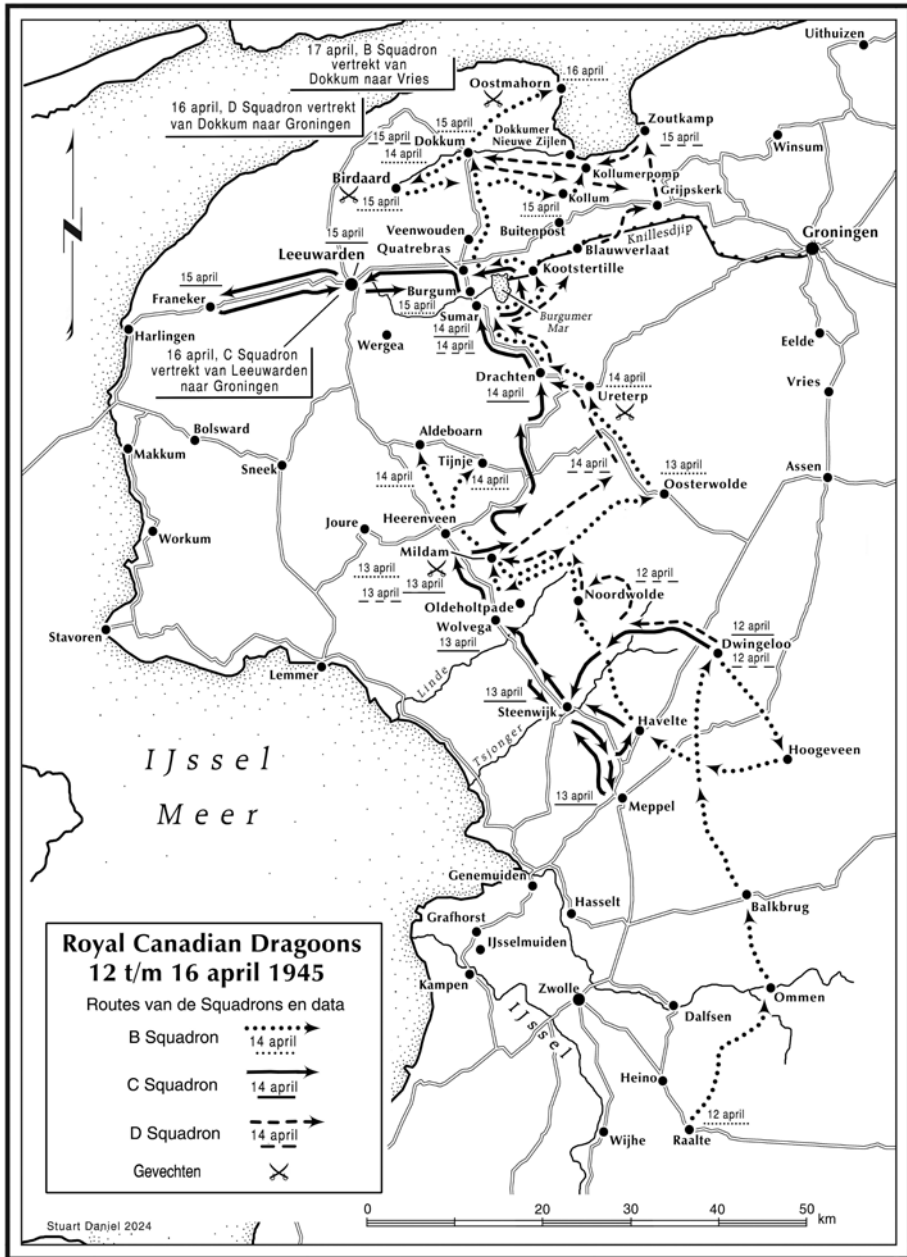
bronnen te combineren met inzichten uit de *regimental histories* en Nederlandse bronnen heb ik geprobeerd het Canadese optreden en de ondersteuning door het Friese verzet te reconstrueren. Het verslag van lieutenant Charles Hume Wilkins was een zeer welkome hulp om de acties van het C Squadron Royal Canadian Dragoons te kunnen begrijpen. Daarnaast waren die van de verschillende secties van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (BS) onmisbaar bij het reconstrueren van de acties van het Friese verzet. Deze laatste zijn te vinden bij Tresoar, het Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum, bij het NIOD, het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en in verschillende gemeentearchieven. Verder heb ik dankbaar gebruik gemaakt van verklaringen en getuigenverslagen van ervaringsdeskundigen die in boeken zijn vastgelegd. Helaas zijn de meesten van hen inmiddels overleden.

Dit boek belicht het Nederlands-Friese en het Canadese perspectief. Een beschrijving van het Duitse perspectief is echter nauwelijks mogelijk doordat er weinig relevant Duits bronnenmateriaal bewaard is gebleven, als dat in die laatste oorlogsweken überhaupt al is vastgelegd. Bevelen werden veelal mondeling gegeven. In die laatste oorlogsweken was nauwelijks meer sprake van gesloten eenheden die netjes hun administratie en *Kriegstagebuch* bijhielden. Veelal betrof het een samenraapsel van soldaten van elders uiteengeslagen eenheden. Verder staat vast dat veel bronnenmateriaal verloren is gegaan door het oorlogsgeweld en door ze opzettelijk te vernietigen. Het is een gegeven waar we ons bewust van moeten zijn bij het reconstrueren van de geschiedenis van de bevrijding.

Alvorens we de gebeurtenissen tijdens de bevrijding in kaart brengen, werpen we eerst een blik op de periode die daaraan voorafging. In de periode na september 1944 vond een geleidelijke reorganisatie van het verzet plaats. Door middel van wapendroppings werden de Friezen bewapend en voorbereid op de naderende bevrijding. Na een uiteenzetting van deze voorbereidingen volgt de reconstructie van de bevrijding zelf. Deze is grofweg in twee stukken verdeeld. In het eerste deel richten wij ons op de inzet van de Royal Canadian Dragoons (hierna: Dragoons), die als verkenningseenheid ver voor de hoofdmacht uit opereerden en Friesland bovendien enkele dagen eerder bereikten dan de infanterie. De Dragoons opereerden in Friesland volledig zelfstandig en dat maakt het mogelijk om hun inzet grotendeels separaat te beschrijven. Daarna volgt de reconstructie van de opmars van een groot deel van de 3rd Canadian Infantry Division. Dit was de hoofdmacht, die met infanterie en ondersteund door

artillerie en tanks de bezetter in Friesland definitief zou moeten verslaan. In deze delen laat ik bovendien zien welke acties het verzet ondernam om de Canadezen te ondersteunen en hoe die bijdroegen aan het Canadese succes.

Deze reconstructie is grotendeels chronologisch van opzet. Mijn inschatting is dat deze structuur het beste past bij de lezer die geïnteresseerd is in het hele verhaal van de bevrijding van Friesland. Een meer thematische indeling zou ten koste gaan van het overzicht. Waar nodig heb ik specifieke militaire termen gebruikt. Deze worden in de Begrippenlijst verder toegelicht.

De wegen waarlangs de Royal Canadian Dragoons Friesland binnentrokken.